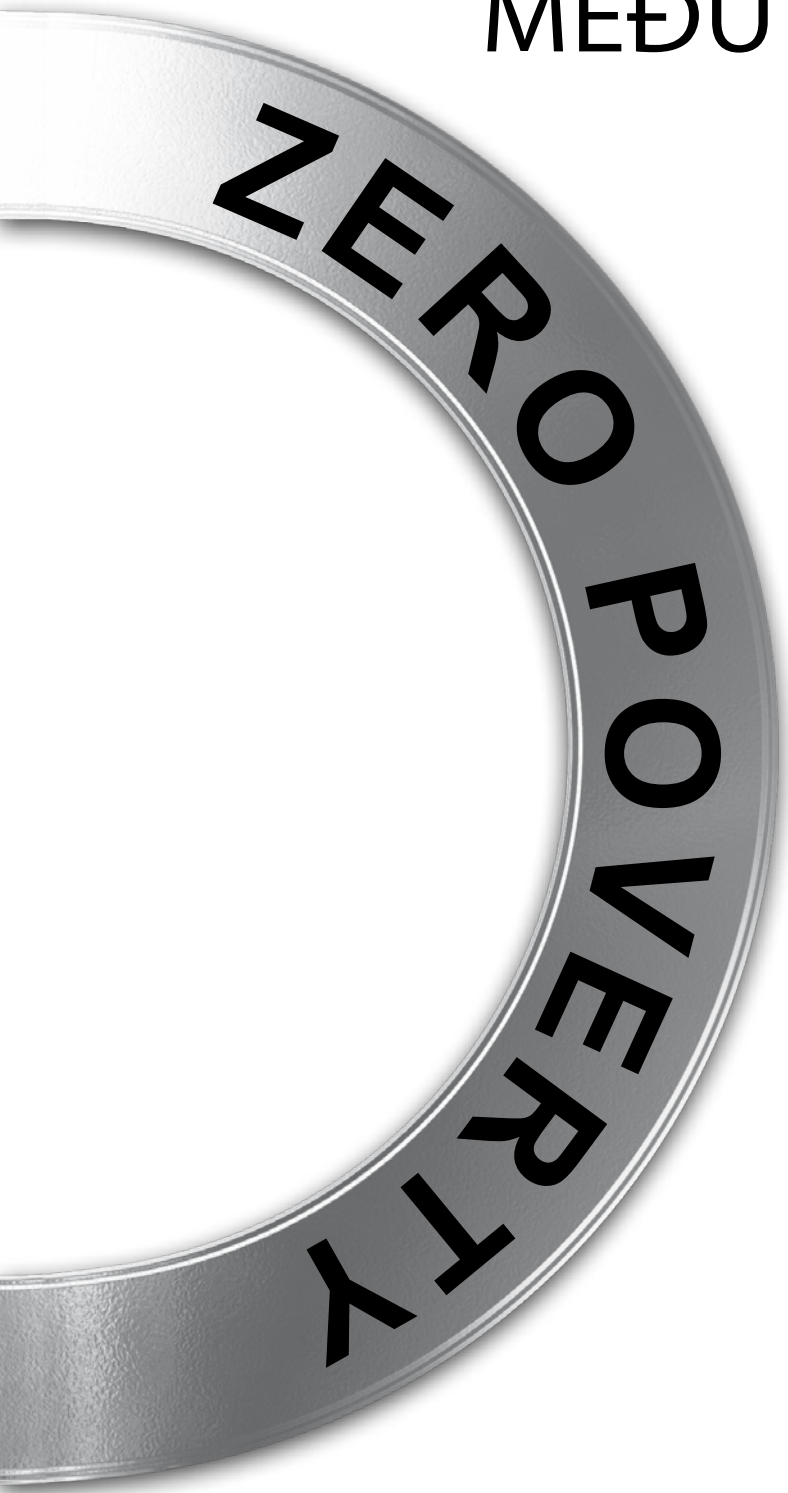

SIROMAŠTVO MEĐU NAMA

Dio A: Analitički Pristup

Predgovor

*Otvorite oči i pogledajte siromaštvo.
Otvorite uši i poslušajte glasove siromašnih ljudi.
Otvorite srce i upoznajte ljude.
Otvorite svoj um i shvatite: svi smo mi ljudska bića!*

Podjela na takozvane siromašne ljude i one koji žive u izobilju umjetna je i uglavnom ljudska tvorevina. Trenutna financijska i ekonomska kriza produbljuje i zaoštava ovu podjelu. Ta je podjela štetna kako za društvo u cjelini tako i za svaku pojedinu osobu. Nitko ne bi trebao živjeti u siromaštvu zbog nepravednih struktura ili odnosa. "Nula siromaštva" naš je moralni zahtjev. Caritas stoga vjeruje da naša društva trebaju novi okvir u kojem su ljudska prava u potpunosti priznata i zaštićena, ne zbog pukih zakonskih odredbi već zbog prihvaćenog dostojanstva pojedinca koji je početak i kraj svih prava i obveza. Mi vjerujemo da je svaka osoba odraz Boga.

Ako otvorite ovaj rad, pronaći ćete alate (dio A) i priče (dio B). Oba su dijela osmišljena da otvore oči za raznovrsnu realnost siromaštva s brojnim licima. Ako odlučite pristupiti zemlji siromaštva koristeći provjerene analitičke leće ili stvarnu životnu povijest, vodit će vas vaša vlastita percepcija i iskustvo. Budite otvoreni za promjenu perspektive te isprobajte pristup koji su u našoj Caritas mreži odabrali oni koji se svaki dan susreću sa siromašnim ljudima i koji proučavaju fenomen siromaštva. Mi vjerujemo da je svaka pojedina osoba sin ili kći Boga po našem Spasitelju Isusu Kristu.

Caritas u Europi želi dati svoj doprinos novom načinu gledanja na siromaštvo. Siromaštvo je više od pukog nedostatka blagostanja. Ono utječe na tijelo, dušu i život osobe. Ono utječe na zajednicu u kojoj ta osoba živi. Kao zajednica ljudskih bića ne možemo si dopustiti

izgubiti niti jednu osobu. Moramo popraviti nepravedne uvjete iz prošlosti te izbjegavati nanošenje nove nepravde sadašnjim i budućim generacijama. To nazivamo odgovornost. Ovaj princip odgovornosti daje smisao i smjer našim pothvatima i postupcima koji idu iznad neposrednog i materijalnog učinka. Mi smo, kao i naši sugrađani, izravno i neizravno pogođeni takvim pothvatima i ponašanjem. Ali rješenja postoje, a ona su u našim rukama. Promjene su moguće. Caritas je svjedok promjena u ljudima koji žive u siromaštvu i ipak uspijevaju upravljati svojim životima i sudbinama. Putem svog rada sa siromašnim ljudima i zagovaranjem njihovih prava u javnim ustanovama, Caritas zagovara održive životne uvjete za sve nudeći konkretne postupke. Živa odgovornost može promijeniti naš život i život unutar "Grada", pri čemu se "Grad" odnosi na organiziranu zajednicu u kojoj živimo i koja svakim danom postaje sve više globalna i međuovisna. Vjerujemo da smo svi povezani u Njegovom Svetom Duhu i stoga živimo u zajednici ljudskih bića koja ne poznaje granice.

Kao humanitarna organizacija katoličke Crkve Caritas ne pravi razliku između ljudi kojima služi i s kojima radi. Proselitizam je čak suprotan njezinoj prirodi i zadaći (cf *Deus Caritas Est*, 31, c). Rad sa siromašnim i bolesnim ljudima stavlja Caritas u središte društvene borbe između isključenja i uključivanja. Uključivanje je više od ključnog koncepta Europske Unije kojoj je, nadamo se, borba protiv siromaštva jedan od prioriteta i nakon Europske godine borbe protiv siromaštva 2010. godine.

Uključivanje je obveza izravno povezana s ljudskim pravima. Uključivanje se može promatrati i kao drugi način izgradnje zajednice. To znači da proces aktivnog uključivanja ne može biti jednostrana zadaća dodijeljena onima kojima sredstva nedostaju ili onima koji sredstva osiguravaju. To je zadaća cijele zajednice ili "Grada" te se može smatrati da onaj koji je u najboljem položaju ima i najveću odgovornost u ovom dinamičkom i recipročnom procesu. Osposobiti druge ljude da žive najbolje kako mogu znači doprinijeti potpunom i stvarnom razvoju svih osoba i potpune osobe (Pavao VI., *Populorum Progressio*, 14; Benedict XVI., *Caritas in Veritate*, 11). Osnaživanje siromašnih u konačnici znači i osnaživanje cijele zajednice i "Grada".

Prepoznavanje siromašnih kao sugrađanaka koji doprinose izgradnji "Grada" na isti način kao i oni koji sebe smatraju samostalnicima ili neovisnicima znači prihvaćanje činjenice da svi trebamo jedni druge. Znanstveni pristup odabran u ovom radu dovodi nas do istog zaključka. Govoreći sa sociološkog stajališta, mi nismo apstraktne jedinice. Mi smo dio društva te svojim postupcima i propustima, svojim ponašanjem i svojom šutnjom gradimo budućnost tog društva. Uzajamnu međuzavisnost ili solidarnost ne bi trebali narušavati oni koji se osjećaju sigurno i izvan svake opasnosti. Ne samo da se to može lako promijeniti, nego je to i temeljna antropološka pogreška.

Priznanje se daje i prima. Samo oni koji su spremni primiti priznanje mogu ga kasnije i dijeliti. To je izvor u kojem smo rođeni da bismo trajno pridonosili. Priznanje znači zahvalnost. Caritas je mjesto zahvalnosti. Brojni ljudi kojima je pomoć potrebna pokazuju svoju zahvalnost onima koji mogu pomoći – kao profesionalci ili kao dobrovoljci. Ova zahvalnost odražava stvarni izazov "oblikovanja srca" (*Deus Caritas Est*, 31, a). Nitko se ne nalazi na polazištu izvora priznanja i zahvalnosti. Sve započinje sa "Bog je milost" kao što sažima naš Papa Bendikt XVI. Bog je izvor i kraj svih ljudskih bića i svih naših pothvata.

Izražavam svoju osobnu zahvalnost svima koji su naporno radili da bi se stvorio ovaj rad o konceptu siromaštva: Patriziji Cappelletti, Hubertu Cornudetu, Seánu Healyju, Carlu Knöpfelu, Sebastianu Mori, Adriani Opromolla, Paolu Pezzanu, Miriam Pikaar, Robertu Urbéu, Gabrieli Sonnleitner i Simoni Villiger, kao i svima koji stoje iza stranica o mudrosti i praksi, znanosti i refleksiji, koji su podijelili s nama svoje živote i iskustva, posebno u empirijskom dijelu. Neka njihov rad bude prepoznat u našoj Caritas mreži, ali i šire, kao pokušaj polaganja novih temelja načina na koji gledamo na siromaštvo.

Ovaj konceptijski rad predstavlja temelj za niz specifičnih radova u kojima će se razraditi pojedine teme i važna pitanja vezana uz široko polje siromaštva. Svrha svih ovih radova jest stvoriti "knjižnicu" koja bi služila kao izvor za socijalne radnike, političare, one koji donose odluke i istraživače. Svaki je rad elaborirala grupa stručnjaka i odobrila Komisija za socijalnu politiku Caritas Europe. Zahvaljujem na doprinosu ovom rezultatu svima u radnim grupama, komisiji i generalnom tajništvu u Bruxellesu, koji je u sklopu programa PROGRESS dobio vrijedno sponzorstvo Europske komisije.

Neka 2010. godina bude godina obnovljenog zavjeta u borbi protiv siromaštva u Europi i u svijetu. Neka "nula siromaštva" postane pravo cijeloga "Grada"!

Erny Gillen
Predsjednik Caritas Europe

Sadržaj

■	PREDGOVOR	3
■	1. KAKO SIROMAŠTVO DJELUJE	7
	1.1. Model.....	7
	1.1.1. Oblikovanje modela.....	7
	1.1.2. Rizik od siromaštva i tržište rada.....	8
	1.1.3. Rizik od siromaštva i obitelj	9
	1.1.4. Rizik od siromaštva i socijalna država	10
	1.2. Transformacija društva i novi rizici od siromaštva.....	11
	1.2.0. Transformacija društva.....	11
	1.2.1. Ekonomska transformacija i novi rizici od siromaštva.....	11
	1.2.2. Društvena transformacija i novi rizici od siromaštva.....	12
	1.2.3. Demografska transformacija i novi rizici od siromaštva.....	13
	1.3. Stari rizici od siromaštva ostaju, a novi nastaju.....	14
■	2. ŠTO JE SIROMAŠTVO?	15
	2.1. Višedimenzionalnost siromaštva	15
	2.2. Višedimenzionalna interakcija.....	19
■	3. KADA NASTUPA SIROMAŠTVO?	21
	3.1. Model životnog ciklusa.....	21
	3.2. Politika siromaštva i model životnog ciklusa.....	22
■	4. ZAKLJUČCI	24
■	SAŽETAK	26

1. Kako siromaštvo djeluje

1.1. Model A

1.1.1. Oblikovanje modela

Siromaštvo je skandal. Svako ljudsko biće ima pravo na dostatna sredstva za dostojanstven život, osobito za hranu, odjeću, krov nad glavom, zdravlje, zdravstvenu zaštitu, odmor i nužne socijalne usluge.

Prema tome, u slučaju bolesti, onesposobljenosti, starosti, nezaposlenosti, udovištva i bilo koje druge situacije u kojoj su joj uskraćena prava, svaka osoba ima pravo na zbrinjavanje.

Međunarodno priznato pravo na socijalnu sigurnost osnovno je jamstvo ljudskog dostojanstva svim ljudima koji nisu u mogućnosti sami ostvariti svoja prava.

Caritas koristi model koji omogućava analizu sustava socijalne skrbi u nacionalnim društvima. Definirajući siromaštvo kao nedostatak blagostanja, fokusiramo se na pitanje socijalne skrbi kao dijela dobrobiti svih stanovnika bilo koje države. U tom smislu dobrobit znači više od socijalne sigurnosti i socijalne zaštite pa i više od socijalne skrbi. Socijalna osiguranja orijentirana na prihode i socijalni transferi orijentirani na potrebu pokrivaju aspekte dobrobiti, ali dobrobit proizlazi i iz uključivanja tržišta radne snage, obitelji i drugih zajednica kao i osobnih mogućnosti korištenja pogodnosti koje pružaju socijalna sigurnost i socijalna zaštita. To uključuje i nematerijalne aspekte života.

Ako je siromaštvo nedostatak dobrobiti, a socijalna skrb odražava **strukturne uvjete** za razvoj osobne i društvene dobrobiti, siromaštvo je tada i nedostatak socijalne skrbi. Osoba koja ne može naći posao ili zaraditi dovoljno svojim radom, koja ne nalazi podršku obitelji ili drugih primarnih mreža i koja ne prima potrebnu pomoć od države ili drugih društvenih organizacija, morat će živjeti u siromaštvu.

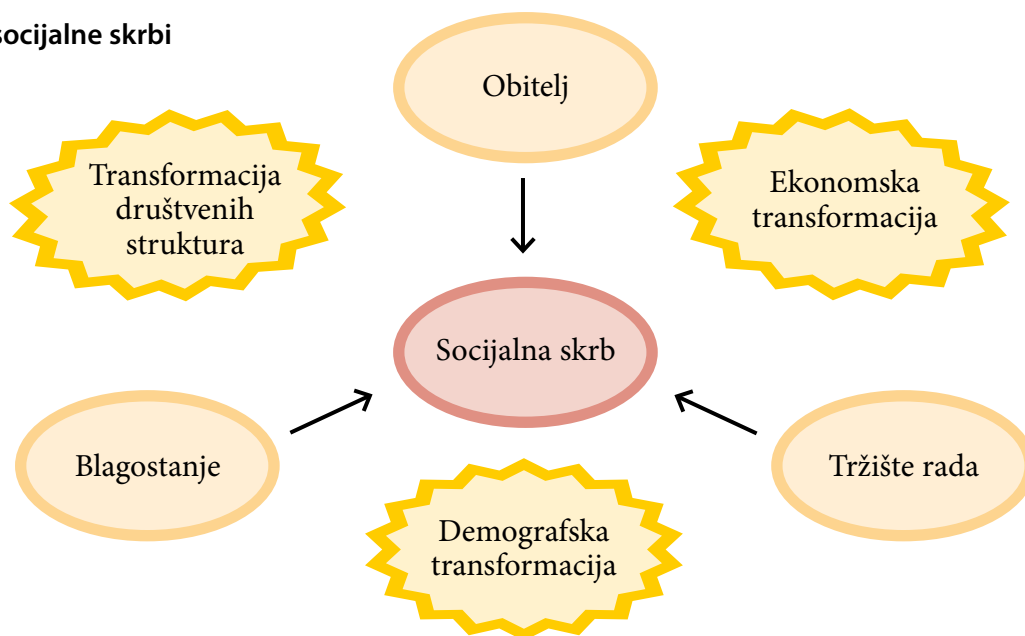
Društveni napredak jedne zemlje može se mjeriti brojem ljudi koji se, prisiljeni živjeti u siromaštvu, mogu odmaknuti od ovakve neizvjesne situacije i s vremenom postići više dobrobiti. Tamo gdje se povećava broj ljudi prisiljenih na život u siromaštvu, povećava se i društvena nejednakost, a samim time i društvena napetost; zajednička dobrobit prestaje biti u središtu pažnje, a država dolazi u opasnost da u socijalnom smislu krene unatrag. Rizik socijalnog nasilja, kriminala i pogrešnog upravljanja je veći, čime se ugrožavaju demokracija i ljudska prava.

Strukturni uvjeti za razvoj osobne i društvene dobrobiti obuhvaćaju:

- Mogućnost da svatko može upravljati vlastitim svakodnevnim životom i svakodnevnim životom svoje obitelji. To uključuje izdatke za hranu, stanovanje, zdravlje, mobilnost i socijalnu participaciju.
- Mogućnost da se svaka osoba zaštiti od socijalnih rizika kao što su nezaposlenost, bolest, nesreće i invaliditet .
- Mogućnost da se svakoj osobi jamče uvjeti za život u slučaju umirovljenja putem (socijalnih) osiguranja i/ili ušteđevine za starost.

Ove uvjete oblikuju tri glavna izvora: i) plaćeno proizvodno zapošljavanje na tržištu rada; ii) solidarnost unutar obitelji i primarnih mreža i iii) podrška koju pruža socijalna država. Ljudi su prisiljeni živjeti u siromaštvu ako ne mogu dovoljno zaraditi na poslu kako bi sebi i onima koji o njima ovise zajamčili egzistenciju; ako se ne može zajamčiti podrška obitelji; i ako socijalna država ne pruža dostatnu pomoć. Iz toga proizlazi da je konkretno ljudsko blagostanje uvijek definirano interakcijom ova tri izvora: tržišta rada, obitelji i socijalne države.

Slika 1: Model socijalne skrbi

Slika 1. prikazuje model socijalne skrbi. On potiče razmišljanja o tri pitanja:

- Što je socijalna skrb?
- Kako se dolazi do socijalne skrbi?
- Kakav utjecaj ima društvena transformacija na socijalnu skrb?

1.1.2. Rizici od siromaštva i tržište rada

Rad je izvor dobrobiti jer omogućava realizaciju brojnih drugih prava. On omogućava osobno uzdržavanje i uzdržavanje obitelji i, ako je slobodno odabran ili prihvaćen, ujedno znači priznavanje i odgovorno sudjelovanje u društvu. Tržište rada je jedan od tri stupa socijalne skrbi, budući da je to mjesto na kojem se generira prihod za doprinos egzistenciji i financiranje željenih životnih standarda. Ovi prihodi razlikuju se prema profesionalnim kvalifikacijama, sektorima, regijama, spolu, dobi i nacionalnosti i sl. Međutim, tržište rada nosi i određen broj rizika od siromaštva, a posebno nezaposlenost. Svatko tko ne pronade posao na tržištu rada kao mlada osoba, tko izgubi posao ili napusti tržište rada bez zaštite u velikoj je opasnosti od osiromašenja. Nemaju svi radno sposobni ljudi iste mogućnosti u pronalaženju posla. Ne samo da je prisutan manjak plaćenog rada, nego i ljudi koji traže posao često nemaju kvalifikacije koje se trenutno traže na tržištu rada.

Instrumenti međunarodnih ljudskih prava daju pravo svim radnicima na pravedne, poštene, sigurne i zdrave uvjete rada, uključujući pravednu naknadu koja je dostatna za pristojan životni standard radnika i njihovih obitelji. Međutim, stvarnost pokazuje da sama zaposlenost nije dovoljna da bi se izbjeglo siromaštvo. Tamo gdje su plaće niže; gdje su netipični radni uvjeti široko rasprostranjeni; gdje su zakoni o radu i sigurnosti na radu jedva razvijeni ili se ne poštuju, ljudi žive u siromaštvu iako su zaposleni. To je razlog zbog kojega u mnogim zemljama država određuje minimalne plaće. No, to često nije dovoljno kako bi se zajamčio egzistencijalni minimum čak niti za jednu osobu.

Posebna se pažnja mora posvetiti radu na sivom ili crnom tržištu rada. U nekim je zemljama ovaj segment tržišta rada za mnoge ljude jedina mogućnost zarađivanja bilo kakvog prihoda. U mnogim slučajevima ovaj ekstremni oblik nesigurnog zaposlenja još uvijek nije dovoljan da bi omogućio bijeg iz siromaštva, a uz to radnici nisu zaštićeni od socijalnih rizika te im ovakvo zaposlenje ne omogućava mirovinu za starost.

Tamo gdje posao ne dolazi radnicima, radnici idu za poslom. Migracija radne snage manifestacija je potrage brojnih ljudi za plaćom koja im omogućuje život, bijeg od siromaštva ili jednostavno poboljšanje životnih uvjeta vlastite obitelji.

Međunarodna migracija utječe na tržište rada na specifičan način: polazišna zemlja često gubi ključne radnike dok se u odredišnoj zemlji stvara efekt socijalne slojevitosti. Migranti često imaju loš pravni položaj i prisiljeni su prihvatiti loše plaćene poslove zbog profesionalnih kvalifikacija koje su nedostatne ili nisu prihvaćene. Oni na ovaj način riskiraju gubitak osposobljenosti, a fenomen "odljeva mozgova" istodobno ima negativne posljedice na ekonomiju. To je ujedno i razlog zbog kojeg migracija dovodi do stvaranja dodatnog rizika od siromaštva na tržištu rada. Usprkos tome, iznosi koje migrantska populacija šalje svojim obiteljima na mikro razini pomaže u smanjivanju siromaštva u ishodišnim zemljama.

Posebno se mora spomenuti socijalno partnerstvo koje odražava kolektivnu dimenziju prava na rad, a upravo ono igra važnu ulogu na tržištu rada u mnogim zemljama. Tamo gdje su radnici dobro organizirani, njihovi predstavnici uspijevaju postići dogovor s poslodavcima po pitanju većih plaća, duljeg godišnjeg odmora, bolje zaštite pri zapošljavanju i povećane sigurnosti posla. Danas je to, nažalost, moguće samo ako se ovakvi dogovori podudaraju s potrebama konkurentnosti tvrtki na globaliziranim tržištima. Tamo gdje je stupanj organiziranosti sindikata slab, ili gdje su radničke organizacije ukinute zbog njihove prošlosti, radnici (vrlo često žene) ne mogu izbjeći nesigurne uvjete rada.

Situacija na tržištu rada ljude često dovodi do siromaštva. U takvoj su situaciji i obitelji i socijalna država pod velikim pritiskom. Solidarnost unutar obitelji i primarnih mreža nije uvijek u mogućnosti apsorbirati siromaštvo uzrokovano odnosima na tržištu rada.

1.1.3. Rizik od siromaštva i obitelj

Obitelj, koja predstavlja prvu spoznaju zajednice kod svakog pojedinca, mjesto je gdje se njeguju mogućnosti i polažu temelji za dobrobit. Obitelj ima pravo na odgovarajuću socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu od društva i države.

Obitelj je u ovom smislu drugi stup socijalne skrbi, počevši od mogućnosti zadovoljavanja materijalnih potreba njezinih članova i rješavanja vlastitih poteškoća.

U svakoj obitelji prihod može primati više od jedne osobe, a obitelj može primati dodatna financijska sredstva, kao što su dječji doplatci, čime se pridonosi osiguranju njezinog očuvanja. U mnogim državama siromašne obitelji mogu preživjeti i izbjeći glad samo zahvaljujući vlastitom gospodarstvu za zadovoljavanje osnovnih potreba koje mogu razviti uzgajajući, primjerice, hranu na vlastitim malenim komadima zemlje.

U svakom slučaju, obitelji se u sve većoj mjeri suočavaju s rizicima od siromaštva. Prihod kućanstva može ostati ispod razine siromaštva ako je zarada na tržištu rada niska, a broj nezaposlenih članova obitelji velik. Granica do koje oba roditelja mogu dobiti plaćeno zaposlenje također ovisi i o tome je li potrebna briga o djeci i ako jest, koliko ona stoji. Ovu zadaću vrlo često preuzimaju drugi članovi obitelji ili su djeca prepuštena sama sebi. Sustav skrbi može promicati zapošljavanje muškaraca i žena pružanjem odgovarajućih usluga čuvanja djece (vrtića) kako bi se upotpunila pomoć obitelji.

Nisu svi oblici obitelji izloženi istim rizicima od siromaštva. Jednoroditeljske obitelji ili obitelji s više od dvoje djece često su posebno snažno pogođene siromaštvom. To nema veze samo s niskim prihodima, nego i s nedovoljnim materijalnim potporama u odnosu na obiteljske troškove. Ovo su razlozi iz kojih su djeca danas vrlo često ugrožena siromaštvom i iz kojih je pitanje dječjeg siromaštva od tako velikog značaja u brojnim europskim zemljama.

Solidarnost u obitelji može doprinijeti dobrobiti i to obično kroz tri generacije. Materijalna i nematerijalna podrška prenosi se vrlo često između različitih članova obitelji. Jedan od posebno važnih oblika izražavanja solidarnosti u obitelji su i novčani iznosi koje migranti šalju svojim obiteljima. Tamo gdje nedostaje solidarnosti u obitelji, siromaštvom su najčešće ugroženi upravo djeca, bake i djedovi.

Situacija u kućanstvu može odvesti ljude, posebno djecu i mlade ljude, u siromaštvo. Povećanje zaposlenosti i socijalni transferi ne predstavljaju uvijek izlaz iz obiteljskog siromaštva. Stoga se dobrobit koju potencijalno nudi obitelj mora razmotriti u smislu društvenosti i kvalitete odnosa.

1.1.4. Rizik od siromaštva i socijalna država

Dobrobit je, iz kulturološke i socijalne perspektive, duboko ukorijenjena u političko okružje gdje se pretpostavlja da su pravednost, jednakost i solidarnost temelji ljudskoga suživota. Socijalna država osigurava, ili bi trebala osiguravati, konkretne društvene infrastrukture u koje su usađeni ovi temeljni principi. U tom je smislu socijalna država treći važan izvor dobrobiti. Osnovna politička odgovornost svake javne institucije jest zaista prestanto unaprjeđenje ove dobrobiti.

Socijalna država može biti organizirana u različite oblike, ovisno o različitosti postojećih kultura, ustavnih sredstava i razina civiliziranosti i društvenog kapitala. Njezine su prednosti pružanje zaštite od socijalnih rizika kao što su nezaposlenost, nesreće, bolest i nesposobnost, i podržavanje starosne mirovine. Ona služi i kao posljednja socijalna sigurnosna mreža prije pada u materijalno siromaštvo. Ona se financira iz prihoda od poreza i/ili iz odbitaka od plaća i zarada.

U nekim zemljama socijalno osiguranje koje se isplaćuje onima koji su izgubili prihod nije dostatno za pristojan život. Stoga će socijalni rizici kao što su nezaposlenost, nesreća, bolest i starost voditi izravno u siromaštvo. Čak i ako se iznosi za socijalnu pomoć isplaćuju, oni su često toliko niski da jedva pružaju mogućnost za dostojanstveno preživljavanje.

Ova kompleksna struktura i ravnoteža mogu značiti i to da siromaštvo pojedinca može ovisiti i njegovom ili njenom mjestu boravišta.

Pojedinac ne može razviti blagostanje ako živi s rizikom od siromaštva. U tom je smislu specifičan zadatak socijalne države spriječiti siromaštvo i zaštititi pojedince od rizika od siromaštva. Socijalna država mora zaštititi one pojedince koji sami vlastitim prihodima ili uz pomoć obiteljske solidarnosti ne mogu osigurati egzistenciju. Često socijalna država neće moći zajamčiti ovakvu zaštitu te uvodi novu paradigmu koja spaja sankcije i poticaje u programe koji će ljude dovesti do posla. Ovdje se govori o "aktiviranju" socijalne države.

Ukratko, u mnogim zemljama socijalna država smatra se ogrankom tržišta rada i obitelji. I pored svega, oslanjanje na vlastite snage i pomoć unutar obitelji brzo dostižu svoja ograničenja i rijetko mogu ublažiti bilo koji nedostatak socijalne zaštite koji nastaje smanjenjem naknada državne socijalne skrbi.

1.2. Transformacija društva i novi rizici od siromaštva

1.2.0. Transformacija društva

Društva se neprestano transformiraju uzrokujući promjenjive razine socijalne zaštite u različitim zemljama. Neki su ljudi pobjednici u ovom procesu društvene promjene: napreduju na društvenoj ljestvici i postižu bolju socijalnu zaštitu. Drugi su sudionici takve transformacije društva gubitnici: njihove su osobne životne okolnosti nesigurne, a oni su suočeni s novim socijalnim rizicima. Udaljenost između pobjednika i gubitnika današnje društvene transformacije raste.

S obzirom na siromaštvo i isključenost iz društva, vrlo su važna tri glavna aspekta transformacije društva: ekonomska, socijalna i demografska transformacija.

1.2.1. Ekonomska transformacija i novi rizici od siromaštva

Ekonomija neke zemlje ne slijedi samo ciklički tijek procvata i recesije, već je podložna i trajnoj strukturalnoj transformaciji. Na ovu strukturalnu promjenu naročito utječu dvije sile: procesi globalizacije i tehnološkog razvoja koji jednako utječu na makroekonomiju i svakodnevni život običnih ljudi.

Ekonomska i politička globalizacija sve jače povezuje nacionalne ekonomije putem trgovine, izravnih ulaganja i financijskih transfera te nameće globalnu podjelu rada i u najudaljenijim krajevima svijeta. Ekonomska međuzavisnost postala je izuzetno velika. To je vrlo jasno pokazala globalna financijska kriza koja je izbila u ljeto 2008. godine.

Zahvaljujući novim tehničkim mogućnostima na polju komunikacije, današnje su tvrtke sve manje, u klasičnom smislu riječi, vezane uz određeno mjesto. Ona ulažu u ona područja za koja im lokalni uvjeti pružaju najviše prednosti. Ova, već dugo uobičajena praksa u nacionalnom kontekstu, sada igra sve važniju ulogu i u globalnom kontekstu.

Ekonomska politika mutira u politiku lokacije. Nadalje, budući da niti jedna lokacija ne može biti jednako privlačna za sve poslovne aktivnosti moraju se donositi strateške odluke: za koje grane industrije, tvrtke i poslovne funkcije odnosna lokacija može biti osobito zanimljiva, a za koje manje? Politika lokacije zatim se odražava na zakonske okvire, u kvaliteti i nadnicama radne snage, u istraživačkoj i obrazovnoj politici te u brojnim drugim aspektima.

Ovome se pridodaje i ono što se obično naziva tehničkim napretkom. To se ne vidi samo u novim proizvodima i uslugama, već mnogo više u novim postupcima i procesima. Automatizacija i uporaba robota danas nisu prisutni samo u razvijenim ekonomijama, već gotovo svugdje.

Promjene potaknute globalizacijom i tehnološkim razvojem sa sobom nose posljedice za tržište rada, obitelji i sustav socijalne skrbi. Brojna nacionalna tržišta rada prolaze kroz promjene i integrirana u globalno tržište rada. Radnici otkrivaju kako su konkurenti u globalnom natjecanju za zaposlenje. Sve je veći pritisak na nadnice i uvjete rada. Priča se o "fleksibilizaciji": fleksibilne radne snage moraju biti spremne prihvatiti varijabilne prihode, uzastopne promjene mjesta rada, promjenjivo radno vrijeme i stalno obrazovanje. Takav stres ima svoje posljedice. Sve je veći broj ljudi koji se više ne mogu oduprijeti ovom pritisku. Troškovi koje ovakav razvoj situacije stvara nacionalnim ekonomijama su ogromni. Neke su zemlje pokušale kompenzirati ovu tendenciju usvajanjem strategije koja usklađuje fleksibilnost i sigurnost (odnosno pristup "fleksigurnosti", kako ga promovira Europska Unija).

Zaposlenicima nižeg stupnja obrazovanja, starijim radnicima i osobama sa zdravstvenim problemima (uključujući psihičko zdravlje) sve je teže ostvariti egzistencijalni minimum. U gotovo svim europskim zemljama broj siromašnih zaposlenih ljudi je u porastu.

Ekonomska strukturna transformacija također uzrokuje pomake u sektorima: zapošljavanje u poljoprivrednom sektoru je u padu. U industrijskom sektoru mogu se zapaziti različiti trendovi. Na mjestima na kojima lokacija privlači industrijsku proizvodnju, broj poslova je u porastu, a na onima iz kojih industrije odlaze, poslovi se gube. Broj ljudi zaposlenih u uslužnom sektoru svugdje je u porastu. Ovakav je razvoj popraćen rastućom ponudom zaposlenja sa skraćenim radnim vremenom. Njih većinom prihvaćaju žene. Sukladno tome raste i stopa udjela ženske radne snage u ukupnom stanovništvu.

Mijenja se i obiteljski život. Potrebna fleksibilnost i povećano sudjelovanje žena na tržištu rada prisiljava obitelji na sasvim novi način organizacije svakodnevnog života. Obitelji su zbog toga pod velikim stresom koji može stvoriti dodatne tenzije i koje bi se, u najgorem slučaju, mogle izroditi. Između ostalih prijetnji, nasilje u obitelji bi, primjerice, moglo porasti. To dovodi do povećanja troškova u materijalnom i psihofizičkom smislu. Za mnoge bi dostatna kućna primanja mogla potonuti do granice siromaštva.

Na drugom kraju lanca prihoda, menadžeri koji su zamijenili poduzetnike na čelu poslovnih aktivnosti u međuvremenu zarađuju plaće više od tisuću puta veće od plaća njihovih djelatnika. Ovaj je omjer u prošlosti bio bliži vrijednosti 1: 10. Ovi menadžeri nemaju onu razinu odnosa sa svoji tvrtkama i djelatnicima kakav su imali nekadašnji poduzetnici. Stoga sada u prvi plan izbija društvena odgovornost tvrtke.

U kontekstu lokacije, socijalna je država postala jedan od odlučujućih čimbenika. S jedne strane, ona djeluje kao čimbenik troška koji negativno utječe na međunarodnu konkurentnost tvrtki. S druge strane, socijalna država koja dobro funkcionira također je jamac socijalne i političke stabilnosti, što je važan aspekt u odluci o lokaciji tvrtke. Uz to, socijalne usluge koje se nude radnicima (ili njihov nedostatak), poslodavcima također mogu biti od interesa.

U ovom dinamičnom procesu natjecanja između lokacija mijenja se politička uporaba socijalne skrbi. Neke

su zemlje započele reformu svojih sustava socijalne skrbi. Umjesto održavanja visokih beneficija koje se optužuje kao glavne krivce zbog kojih osobe koje ih primaju aktivno ne traže posao, uvedene su takozvane aktivirajuće politike. One se sastoje u smanjenju beneficija na najnužniji minimum (pa čak i manje) uz prisiljavanje ljudi na prihvaćanje bilo kakvog zaposlenja kako bi se "rad isplatio". Budući su ovakve politike često popraćene sankcijama i vremenskim ograničenjima u pogledu beneficija, mogle bi na kraju stvoriti još veće siromaštvo od onoga kojeg navodno pokušavaju suzbiti. Alternativni put mogao bi biti investicija u sposobnosti ljudi uz očuvanje njihovog svakodnevnog života putem pristojnih primanja.

1.2.2. Društvena transformacija i novi rizici od siromaštva

Društvena transformacija ima brojne aspekte i nameće specifične rizike od siromaštva.

Raspad i raspuštanje društvenih pravila i sustava u spoju s ostalim strukturalnim čimbenicima često vode k unutarnjim migracijama iz seoskih sredina u anonimnost koju pružaju gradovi. Ljudi traže nove prilike za profesionalni razvoj, no unatoč svom trudu, često se iznova nađu u nezavidnim okolnostima. Tako stvaraju zalihu jeftinih i istodobno nisko kvalificiranih radnika koji pokušavaju spojiti kraj s krajem u netipičnim uvjetima rada. Često nedostaju čak i one obiteljske veze koje su nekoć mogle pomoći u preživljavanju najgorih trenutaka.

U mnogim zemljama vrlo osobit aspekt društvene transformacije jest način na koji žena iz srednjeg društvenog sloja percipira svoju novu ulogu. Danas žene stječu znatno više stupnjeve obrazovanja od njihovih majki, imaju veću mogućnost dobivanja posla za koji su kvalificirane, a čak i u fazi osnivanja obitelji mogu ostati na tržištu rada. Ova ženska percepcija uloge žene nije popraćena prilagođavanjem ponašanja među muškom populacijom. Stoga dolazi do napetosti u odnosima i, između ostalog, do značajnog porasta stope razvoda brakova. Od svih oblika obitelji, jednoroditeljskim obiteljima prijeti najveći rizik od siromaštva. U mnogim ovakvim

slučajevima pomoć koju osigurava sustav socijalne skrbi nije dovoljna. Prečesto se još uvijek temelji na modelu muškarca kao hranitelja obitelji. Posljedično, neke žene odlučuju uopće ne imati djecu ili smanjiti željeni broj djece jer ne mogu uskladiti posao, karijeru i obitelj i jer ne mogu naći dostatnu podršku za željenu strukturu života.

Ovaj proces društvene transformacije na različitim je stupnjevima u europskim zemljama. Zbog toga dolazi do specifičnih poteškoća u integraciji migranata koji su stoga prisiljeni naći put između vrlo različitih sustava vrijednosti i ponašanja živeći život u kojem rijetko imaju dobru podršku novog društva u kojem su se zatekli.

1.2.3. Demografska transformacija i novi rizici od siromaštva

U gotovo svim europskim državama nastaje vrlo sličan uzorak demografske promjene. Pomiče se ravnoteža između generacija: povećava se broj starih i starijih ljudi, a opada broj ljudi srednje životne dobi, broj djece i mladih ljudi.

Međutim, stope nataliteta pokazuju značajne varijacije koje su vidljivo povezane s načinom na koji žene i muškarci u pojedinim zemljama usklađuju poslovni i obiteljski život.

Demografske okolnosti imaju implikacije na tržište rada, obitelj i sustav socijalne skrbi. Može se očekivati da će se rizik od gubitka zaposlenja smanjivati jer će u mnogim zemljama tijekom sljedeća dva do tri desetljeća broj radno sposobnih ljudi opadati. Stoga se mladim ljudima otvaraju nove perspektive. Povrh svega, migracija radne snage u zapadnu Europu nastaviti će rasti, a to će i morati biti tako.

Morat će se naći načina udovoljiti zahtjevima za skrb o djeci (vidi 1.1.3.) i skrb o starijima. Sustavi zdravstvene skrbi često su neadekvatno pripremljeni za ovakve demografske promjene i takvu skrb prepuštaju obiteljima. Na taj način nastaju novi rizici od siromaštva kada obitelj, zbog sve manjeg broja članova, ne može preuzeti teret takve skrbi ili kad će žena biti prisiljena odustati od svog dobro plaćenog posla ili ga smanjiti.

U kontekstu demografskih promjena postavlja se još jedno pitanje: pitanje mirovina. Budući u većini zemalja središnje i istočne Europe ove mirovine ne mogu osigurati pristojan život, moraju li i zemlje zapadne Europe sada početi računati na novu vrstu siromaštva vezanu uz starost? Omjer radno sposobnih ljudi i umirovljenika značajno se pomiče. Kao posljedica, na dnevni red dolazi potreba za povećanjem efektivne dobi umirovljenja.

1.3. Stari rizici od siromaštva ostaju, a novi nastaju

Ovaj kratak i općenit opis dinamičnog socijalnog razvoja u Europi izrađen pomoću modela koji opisuje sustav socijalne skrbi dovoljan je da pokaže da izgledi za osiguravanje odgovarajućih uvjeta prema kojima bi svi stanovnici Europe mogli biti tvorci vlastite dobrobiti nisu zadovoljavajući (uvjeti se značajno razlikuju od zemlje do zemlje, a čak i između pojedinih regija unutar jedne zemlje). Čini se da iskorjenjivanje siromaštva u Europi više nije cilj europskih vlada, ako je to ikada i bio.

Stari rizici od siromaštva ne mogu se iskorijeniti ekonomskom i društvenom transformacijom; zapravo se pojavljuju novi rizici od siromaštva. Ovo se još jače odražava u trenucima krize. Stoga ključno pitanje jest kako se tri izvora socijalne skrbi – rad, obitelj i socijalna država – mogu dovesti u ravnotežu da bi ponovo igrali svoje uloge. Jedno od pitanja mora biti i to kako sustav socijalne skrbi može odgovoriti na ovakav razvoj događaja te može li – ne koristeći globalizaciju kao izgovor – još jednom zanemariti vlastite obveze u pogledu javnog dobra. Ovdje se dopuštena razina tolerancija razlikuje od države do države. To znači da su zbog toga potrebni zajednički naponi i unutar Europske Unije i izvan nje.

2. Što je siromaštvo?

2.1. Višedimenzionalnost siromaštva

Caritas zna da siromašni nisu samo žrtve, već i sudionici. Caritas vjeruje u dostojanstvo svake osobe. I perspektiva siromašnih, kao i *preferencijalna opredijeljenost za siromašne* dovela nas je do opisa stvarnosti pomoću sredstava humanističkih znanosti i do odlučnog odbacivanja takve stvarnosti.

Za Caritas je siromaštvo nedostatak dobrobiti, što uključuje niz neizvjesnih okolnosti koje se obično očituju trajnim manjkom financijskih izvora. K tome, siromaštvo donosi dodatna ozbiljna ograničenja: osiromašeni ljudi često su lošeg zdravlja; češće su i na duže vrijeme nezaposleni; uglavnom stanuju u premalim prostorima; često su slabog obrazovanja i stručne izobrazbe; često rade nesigurne poslove; i često imaju jedva održivu društvenu mrežu, prekinute obiteljske veze i nesiguran rezidencijalni status.

Svatko tko zaista želi otkriti cjelokupnu tragediju siromaštva i socijalne isključenosti, mora istražiti opis ovih nesigurnih okolnosti u svim njihovim dimenzijama.

Stoga uzimamo u obzir osam dimenzija. Uz financijske izvore to su: dobrobit vezana uz zdravlje, stambene okolnosti, razina obrazovanja, integracija u radnu sredinu, inetgracija u društvo, integracija u pogledu zakona o prebivalištu i primarna obitelj. Ovih osam dimenzija možemo predočiti kao što su predočene na slici 2. Postoje i dodatne dimenzije, to jest psihološke, kulturološke, ideološke, etničke i duhovne; one se ne analiziraju u istom okviru ili modelu. Ove dimenzije ipak utječu (ponekad i najviše) na situaciju koja nije samo rezultat materijalnih dimenzija¹⁾ dobivenih determinističkim metodama.

Slika 2: Dimenzije siromaštva

1) Caritas Switzerland stvorio je online alat (dostupna samo na njemačkom jeziku na web-stranici, <http://www.caritas-zuerich.ch/f53000342.html>): osoba odgovara na otprilike 40 pitanja putem interneta, a model mreže pauka (s osam dimenzija siromaštva koje predstavljaju osi) rabi se da toj osobi prikaže koliko je ona, kućanstvo kojem pripada, dobro uključena u društvo.

Što je osoba siromašnija u ovih osam dimenzija, i što je više dimenzija ograničava, njene su okolnosti nesigurnije. Povećana opasnost znači "pomak prema marginalizaciji", a siromaštvo je životna situacija na rubu društva. Siromaštvo vodi do socijalne isključenosti, a socijalna isključenost do siromaštva, ali to nisu dvije iste stvari. U nekom društvu može biti siromašnih koji su dobro uključeni u društvo. Slično tome, lako je zamisliti bogate ljude koji su isključeni iz društva.

Koji događaji mogu pokrenuti pomak prema marginalizaciji, a time i društvenom padu? Nadalje, koji čimbenici dovode do podizanja, odnosno do pomaka natrag prema društvenom središtu? Možemo opisati primjere razloga pada i podizanja za svaku od osam dimenzija, ali su sve prave životne situacije osoba i obitelji različite i individualne. Dok analiziraju ove situacije, stručnjaci uspostavljaju osobni kontakt sa siromašnima, a to je dio procesa u brizi za potrebite. Siromaštvo i isključenost nisu samo nedostatak materijalnih dobara i socijalne skrbi. Uz njih je vezan i čimbenik osamljenosti; odnosno koliko podrške osobi pruža mreža ljudi kojoj osoba pripada.

1. Financijski izvori:

Čimbenici financijskog rizika koji često dovode do siromaštva su dugotrajna nezaposlenost, niske plaće, niski prihodi kućanstva, veliki obiteljski izdaci i teški teret duga. Nadalje, pojedini događaji u životu pojedinca ili obitelji sa sobom nose opasnost od pada u materijalno siromaštvo. U većini zemalja rođenje djeteta predstavlja golemi teret za roditeljski proračun. Razvod vodi do siromaštva ako je prije rastave zajednički prihod bio jedva dovoljan. Smrt roditelja također može financijski destabilizirati obitelj.

Obratno, novi posao, promjena funkcije, povećanje opsega posla ili novi zadaci mogu dovesti do povećanja prihoda kućanstva i tako poboljšati dimenziju financijskih izvora. K tome, vraćanjem dugova ili smanjivanjem fiksnih troškova sniženjem poreza ili nižom najamninom može se osigurati poboljšanje financijske situacije u kućanstvu. Ne treba zaboraviti da bolje upravljanje financijskim izvorima također može poboljšati financijsku situaciju.

2. Zdravlje:

Iako svako ljudsko biće ima pravo na najveći ostvariv standard tjelesnog i psihičkog zdravlja, što vodi do dostojanstvenog života, u praksi zdravstvena dobrobit znatno ovisi o društveno-ekonomskom statusu osobe, može se reći njezinim obrazovnim postignućima, profesionalnom statusu i prihodu: osobe s nižim socio-ekonomskim statusom žive manje zdravi život, često su bolesne ili su osobe s invaliditetom i umiru mlađe. Međutim, ne želimo reći da siromaštvo čini ljude bolesnima, već da bolest ili nesreća također mogu dovesti do siromaštva. Ovisnost također može ograničiti sposobnost osobe i pokrenuti neizvjesnu situaciju.

Suprotno tome, osoba koja pobijedi ovisnost ili se oporavi od bolesti ili nesreće doživljava poboljšanje dobrobiti vezane uz zdravlje. Još važnije, ekonomsko poboljšanje pridonosi i poboljšanju zdravlja.

3. Smještaj:

Ne uzimajući smještaj u užem smislu riječi, pravo na (*odgovarajući*) smještaj trebamo shvatiti kao pravo na siguran, miran i dostojanstven život. To podrazumijeva odgovarajuću privatnost, prostor, sigurnost, grijanje, osvjetljenje i prozračivanje, infrastrukturu i odgovarajuću lokaciju u odnosu na mjesto rada i osnovne ustanove, čije usluge bi trebale biti na raspolaganju po razumnoj cijeni. Pokazatelji nesigurnih okolnosti s obzirom na smještaj stoga su: beskućništvo, veličina životnog prostora, kvaliteta sanitarnih instalacija i stambenih područja. Kućanstva s niskim prihodima često se nalaze u zapuštenim prostorima s lošim sanitarnim čvorovima i premalim životnim prostorom. Ti se stanovi često nalaze u četvrtima čije su karakteristike ne samo velika razina buke od cestovnog prometa i onečišćenje ispušnim plinovima, već i nedostatak mogućnosti rekreacije, nedostatak sigurnosti, nepostojanje organizirane javne službe, na primjer javnog prijevoza.

Ako, s druge strane, beskućnik pronade sklonište ili se obitelj pogođena siromaštvom preseli u veći i bolje opremljeni stan na boljoj lokaciji, poboljšava se situacija sa smještajem.

4. Obrazovanje:

Obrazovanje je opisano u Međunarodnoj konvenciji o zaštiti ekonomskih, društvenih i kulturoloških prava kao "usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i osjećaju dostojanstva". Nedovoljno obrazovanje vodi do teških materijalnih posljedica. Ljudi niskog stupnja obrazovanja i niskih profesionalnih kvalifikacija u velikoj su opasnosti od osiromašenja. Razlog tome je dugoročna nezaposlenost ili pripadnost skupini zaposlenih i siromašnih. Ti se ljudi teže nose s presudnim događajima u životu od bolje obrazovanih ljudi.

Dimenzija obrazovanja može se poboljšati naknadnim obrazovanjem ili obukom, priznavanjem useljeničkih svjedodžbi ili uvjerenja o obuci ili sudjelovanjem u cijelo-životnom učenju, a u mnogo slučajeva napredak u obrazovanju postiže se učenjem "na radnom mjestu".

5. Uključivanje u radnu sredinu:

Trajna nezaposlenost dovodi do velike opasnosti od siromaštva, ali kao što smo vidjeli, čak i zaposleni ljudi ne mogu uvijek izbjeći opasnost od siromaštva. Ovo se može dogoditi ako rade u nesigurnim, netipičnim radnim uvjetima. Posljednje opisujemo kao jednu ili više nesigurnosti kao što je na primjer kratkoročni posao, posao prema potrebi, manjak zakonske zaštite ili neredovit i nesiguran prihod.

Obratno, osobi koja pronađe posao ili joj se normaliziraju odnosi na radnom mjestu, slijedi napredak u dimenziji uključivanja u radnu sredinu.

6. Socijalna integracija:

Potpuni razvoj svakog pojedinca postiže se u životu u zajednici, a takav se život temelji na ljudskom dostojanstvu i ljudskim pravima. Socijalna integracija stoga opisuje koliko je dobro osoba uključena u mrežu. Postoji razlika između primarne, to jest obiteljske mreže, i sekundarne mreže. Posljednja uključuje krug prijatelja i poznanika te uključenost u volonterski rad. Pokazatelji nesigurne situacije s obzirom na dimenziju socijalne integracije mogu biti prekinute obiteljske veze, malo društvenih kontakata i povlačenje iz društvenih aktivnosti. Ljudi u nesigurnoj situaciji često nemaju nikoga unutar obitelji ili među prijateljima i poznanicima kome se mogu povjeriti. Vrlo lako mogu izgubiti sposobnost rješavanja problema dođe li do presudnih događaja zbog kojih bi mogli biti psihički destabilizirani.

Međutim, ako osoba pronađe način za izlazak iz društvene izolacije i počne njegovati veze s obitelji i susjedima, uključi se u klub i počne volonterski raditi za neku organizaciju, to vodi do poboljšanja dimenzije socijalne integracije.

7. Rezidencijalni status:

Migranti s privremenim prebivališnim statusom ili bez njega i osobe bez dokumenata primarno se nalaze u nesigurnoj zakonskoj situaciji, što negativno utječe na njihove prilike na tržištu rada i kvalifikaciju za sustav socijalne sigurnosti. K tome, nerazjašnjen rezidencijalni status predstavlja psihološki teret.

Ako je rezidencijalni status pozitivno riješen, povećava se integracija kada je riječ o zakonima o prebivalištu te dotična osoba može ponovo započeti dugoročno planirati svoj život.

8. Primarna obitelj:

Dimenzija "primarne obitelji" odnosi se na roditeljski dom. Ova dimenzija je sažetak onoga što pojedinac nosi iz obiteljskog doma u obliku "socijalnog nasljeđa" kada krene dalje na preostalih sedam ranije spomenutih dimenzija uključivanja. Primjeri toga su: jesu li roditelji uspjeli prenijeti svoje dobro obrazovanje, jesu li uključeni u društvo i radnu sredinu i jesu li zdravi. Što je niže ekonomsko, društveno i kulturološko nasljeđe roditelja, to je veća opasnost da će djeca biti siromašna, ali naravno da djetetova volja za uspjehom kao i njegov psihološki (kulturološki, ideološki, etnički, duhovni) profil mogu pomoći da se ta opasnost nadvlada.

Obratno: što je bolja početna pozicija u pogledu izvorne obitelji, veća je mogućnost da se živi uspješan život.

2.2. Višedimenzionalna interakcija

Svaka pojedina dimenzija siromaštva nije neovisna, već su sve međusobno spojene i povezane. Prema tome, uvjeti rada mogu utjecati na zdravstveno stanje, niski financijske izvori mogu ograničiti izbor stanovanja, a niska razina obrazovanja može povećati rizik od nezaposlenosti. Jedan kritičan trenutak u nečijem životu često dovodi osobu na sam rub društva. Taj događaj se negativno odražava na ostale dimenzije, tako da na kraju često dolazi do višestrukih gubitaka. Primjer za to je gubitak identiteta nakon gubitka radnog mjesta, što žrtva pokušava prebroditi pretjeranim konzumiranjem alkohola. Potom dolazi do napetih odnosa s partnerom koji podnosi zahtjev za rastavu braka, a osoba se povlači iz društvenih aktivnosti. I obratno, pozitivni razvoj u jednoj dimenziji može dovesti do poboljšanja situacije u drugoj. Ovo se, na primjer, može dogoditi kada osoba pobijedi duševnu bolest pa može ponovo raditi i zasnovati novu obitelj, ili kada dodatno usavršavanje rezultira povećanjem plaće.

Opis siromaštva u ovih osam dimenzija također pruža priliku da pronađemo putove promjene.

Ako se financijska sredstva pokažu nedostatnima, poduzimaju se mjere savjetovanja oko proračuna i dugova, nude se informacije u vezi moguće novčane pomoći, preseljenja u jeftiniji smještaj ili pomoć u obliku financijske prenosnice bez puno birokracije kao što je na primjer, preuzimanje velikog računa za stomatološko liječenje. Ako je glavni cilj nastavak uključivanja u radnu sredinu, tada su prikladni projekti obuke i mentorski projekti, kao i programi zapošljavanja i integracije u radnu sredinu. Ako je potrebna intervencija na razini obrazovanja, treba primijeniti općenite tečajeve pristupačnih cijena koji su namijenjeni ljudima nižih kvalifikacija.

Tamo gdje postoji problem integracije u društvo, ne samo da treba ponuditi tečajeve obiteljskog savjetovanja i obrazovanja koji će pomoći u smanjivanju razina stresa roditelja i djece, već treba ponuditi i lako pristupačna mjesta za razgovor. Usluge poput posjeta u kući ili ponude odlaska na odmor obiteljima koje nisu u mogućnosti

pomoći će usamljenim ljudima, a pristupačnije cijene ulaznica za kulturne i sportske događaje omogućit će sudjelovanje u društvu. Ako je potrebno intervenirati u dimenziji smještaja, savjetovanje će se usredotočiti na pronalaženje prenoćišta ili pomoć u nalaženju jeftinog stana. Ako je potrebna podrška u dimenziji integriranja u vezi zakona o prebivalištu, agencije za pravno i društveno savjetovanje mogu ponuditi pomoć klijentu da bi postigao najvišu pravno moguću sigurnost. Privatne socijalne organizacije mogu pomoći useljenicima koji se ne snalaze u administrativnim postupcima i odnosu s vlastima; mogu se ponuditi "vodiči kroz urede" koji će pomoći i posredovati u konfliktnim situacijama i pomoći da se realiziraju postojeća prava.

Kada treba djelovati za nečiju zdravstvenu dobrobit, glavni će cilj biti financiranje liječenja. Štoviše, tamo gdje samohrane majke ili očevi i njihova djeca nisu dobrog zdravlja, oporavak roditelja i djece od nekoliko tjedana, na primjer, može biti prilika da se "napune baterije" te dobije pomoć liječnika specijalista i obiteljsko savjetovanje.

Na ovaj način profesionalno savjetovanje, druženje i priznavanje određene osobe, mogućnost da se razviju njezine mogućnosti, kao i sudjelovanje u društvu i osjećaj prihvaćenosti unutar zajednice mogu dati važan poticaj osobnom izlasku iz siromaštva, kao što mogu spriječiti pad u njega.

Tako se može puno postići na individualnoj razini u okviru osobnih potencijala i vještina, pod uvjetom da su osigurana potrebna novčana sredstva. Društveni uvjeti, međutim, često postavljaju uska ograničenja takvom napredovanju. Ovo je izazov za političare. Ovaj opis višedimenzionalnosti čini jasnim da su politike o siromaštvu povezane sa svima ostalim politikama i trebaju se umrežiti te da se mogu odvijati u brojnim različitim političkim područjima.

Kada nastupa siromaštvo?

3.1. Model životnog ciklusa

U trećem dijelu ovog rada predstavljamo analitički alat koji pridonosi boljem razumijevanju faza siromaštva i odgovara na pitanje pod kojim uvjetima ljudi postaju siromašni i obratno, kada mogu pronaći izlaz iz te teške situacije.

Mnogi ljudi nikada nisu doživjeli ništa drugo osim siromaštva. Drugi poznaju faze siromaštva koje se izmjenjuju s fazama bez siromaštva. Faze uobičajenog biografskog razvoja su: obitelj, škola, obrazovanje za posao, posao, zasnivanje obitelji i mirovina. Sve su ove faze izložene riziku od siromaštva.

U obitelji, dijete koje raste ima na raspolaganju određene ekonomske, sociološko-kulturološke, psihološke i duhovne resurse. Što je niži socio-ekonomski status roditelja (dakle njihovo obrazovanje, primanja i status na radnom mjestu), to im je manje prije spomenutih sredstava na raspolaganju. Stoga takvi roditelji ne mogu pružiti svojoj djeci onoliko sredstava koliko ih mogu pružiti roditelji višeg socio-ekonomskog statusa. Ovo ima ozbiljne posljedice. Djeca čiji su roditelji niskog socio-ekonomskog statusa često teže postižu uspjeh u školi i na radnom mjestu od djece koja imaju dobrostojeće roditelje. Raspoloživost sredstava na više razina može se već očitovati u vrsti školovanja djeteta. Takva je situacija u kojoj zbog novčanih ograničenja roditelji odlučuju da će njihovo dijete pohađati kraće obrazovanje – ili uopće neće ići u školu – a to znači rani početak rada. Prema tome, često nije riječ samo o sredstvima kojima roditelji raspolažu, već i razini njihovog obrazovanja kojeg "nasljeđuju" njihova djeca. Društvena pozadina predstavlja rani, ali i stalni rizik od siromaštva.

Obrazovanje je ključni faktor na tržištu rada. Osoba s višim stupnjem obrazovanja obično može dobiti formalnu stručnu spremu koja joj omogućuje višu funkciju, a time

i odgovarajuća viša primanja. Što je važnija funkcija, to je potrebna veća stručna osposobljenost. S druge strane, osobi s niskim stupnjem obrazovanja vrlo je teško naći mjesto za naukovanje, često radi u industriji s niskim primanjima i netipičnim radnim uvjetima, često je nezaposlena na duže vrijeme i stoga vrlo podložna tome da prije ili kasnije utone u siromaštvo. Ovo dovodi do pitanja mogu li ljudi različitog društvenog porijekla zaista nadoknaditi razlike u okviru obrazovnog sustava. Postignuti stupanj obrazovanja tako može predstavljati odlučujuću opasnost za siromaštvo u nečijem životu.

U slučajevima gdje siromaštvo nije uništilo srž obiteljskih odnosa, sposobnost roditelja ili djetetov urođeni potencijal mogu prebroditi ovakav determinizam. Međutim, stvarnost pokazuje da što je duži period siromaštva i isključenosti obitelji, teže je iz njih izaći, bez obzira na potencijal i sposobnosti.

Obitelj se suočava s opasnostima i mogućnostima, a njena situacija može nositi još više rizika od siromaštva. Djeca mogu opterećivati kućni proračun. Odvajanje i razvod braka stvaraju dodatne troškove. Čak se i samci, koji su u manjoj opasnosti da postanu siromašni tijekom aktivnog života, moraju suočiti s povećanom opasnosti od siromaštva odlaskom u mirovinu, ili ako ostanu bez podrške rodbine. Ovo prilagođavanje na nove okolnosti ljude nižeg socio-ekonomskog statusa obično dovodi u veće probleme, nego one kojima je na raspolaganju bilo više resursa. To možemo objasniti razlikom u financijskim resursima, a pogotovo u različitim društvenim resursima. Osoba pogođena presudnim događajem bolje će se s njime nositi ako ima prijatelje, rodbinu i poznanike koji će joj pomoći, ponuditi savjet i podršku tijekom teških trenutaka.

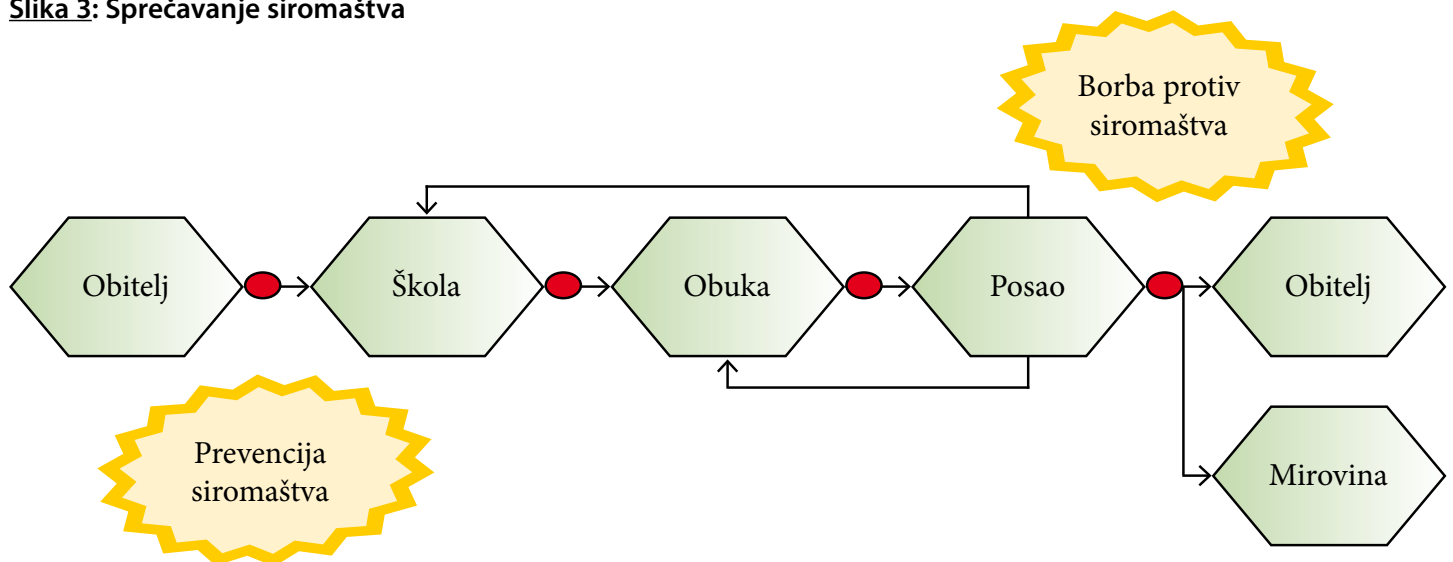
Spirala siromaštva nastavlja svoje vrtloženje do starosti. Onaj tko se cijeloga života bori s oskudnim financijski resursima i nema uobičajeno zdravstveno osiguranje, imat će nisku mirovinu bez mogućnosti da nešto uštedi za stare dane. Time prelazak u mirovinu sam po sebi nosi dodatnu opasnost od siromaštva. Velika je vjerojatnost da će se osobe koje ne primaju državnu mirovinu ili čija je mirovina nedovoljna za život, suočiti sa siromaštvom u starosti.

Ukratko možemo reći da se ljudi koji su rođeni u obitelji niskog socio-ekonomskog statusa, koji odrastaju u lošim uvjetima, češće kasnije u životu suočavaju sa siromaštvom, jer je dijete iz obitelji niskog socio-ekonomskog statusa sklono biti manje uspješno u školi od djeteta iz dobrostojećeg roditeljskog doma. To dijete će zbog toga dostići niži stupanj obrazovanja i teže pronaći mjesto za naukovanje ili posao. Ona ili on češće će raditi na loše plaćenom ili nesigurnom radnom mjestu i češće će biti bez posla na duže vrijeme. Kada takva osoba kasnije zasnuje obitelj, postojat će veća opasnost da klizne u siromaštvo pa će na tu osoba čak i u starijoj dobi više utjecati siromaštvo nego na dobrostojeću osobu.

3.2. Politike vezane za siromaštvo i model životnog ciklusa

Danas su socijalne politike još uvijek usmjerene na pomaganje siromašnima. To je dobro. Međutim, nastavi li se borba protiv siromaštva i protiv socijalne isključenosti, i ako konačni cilj bude promicanje dobrobiti, ovaj pristup nije dovoljan. Ljudi uključeni u proučavanje siromaštva i politike prema siromaštvu slažu se da je bolje spriječiti siromaštvo, nego se samo boriti protiv njega. Podrška se prema tome mora, kako je prikazano na slici 3, usredotočiti na rane faze života i na prijelaze iz jedne faze u drugu. Treba spriječiti da se gore navedena spirala siromaštva uopće pokrene.

Slika 3: Sprečavanje siromaštva

Ovo zahtijeva socijalnu politiku koja je usmjerena na ulaganje. Takva socijalna politika brine se o siromašnim obiteljima u ranoj fazi, olakšava pristup ustanovama koje se brinu o djeci i školama te pruža podršku u početku života za kasnije životne prijelaze. Ovakvom politikom može se izbjeći "međugeneracijski prijenos" siromaštva, bit će manje odraslih koji će biti pogođeni siromaštvom i kojima će trebati pomoć.

U obzir se uzima i politika obrazovanja. Ona se mora pobrinuti da je svima zajamčen pristup školama i sudjelovanje u obrazovnom sustavu, bez obzira na društvena, etnička ili spolna obilježja, osiguravajući time načelo "jednakih mogućnosti za sve".

Ljudsko dostojanstvo zahtijeva od svih sudionika, državnih i nedržavnih, rad na društvenoj pravdi za sva ljudska bića. Ne igraju samo politički sustavi važnu ulogu u prevenciji siromaštva, već i organizacije poput Caritasa. Uz ono što već rade da bi spriječili siromaštvo, u svom javnom djelovanju političkog zastupanja moraju se

zauzeti za socijalnu politiku usmjerenu prema ulaganju. U svojoj službi moraju nastojati biti oni koji "postavljaju točke" za rane prijelaze na životnim tračnicama.

Primjeri uključuju službe koje olakšavaju prijelaz iz obitelji u školu pružajući djeci slabijeg imovinskog stanja dodatnu brigu i ciljanu podršku. Još jedan primjer je mentorstvo i vodstvo iskusnih stručnjaka koji prate i pružaju podršku mladim ljudima u njihovoj potrazi za radnom izobrazbom i zapošljavanjem. Općenito, ove politike trebale bi potaknuti sposobnost ljudi da sami vode svoj život. Središnji cilj ovih usluga trebao bi biti osnaživanje ljudi.

Pored toga, privatna i javna ekonomija također igraju ulogu u prevenciji siromaštva, jer ako ekonomija ne nudi dovoljan broj radnih mjesta, svi naponi da se siromaštvo izbjegne su uzaludni, kao što je to slučaj u ovim vremenima ekonomske krize.

Najbolji način za borbu protiv siromaštva je njegovo sprječavanje.

4. Zaključci

Teorijska pitanja u ovom dijelu, ma koliko bila fragmentirana, predstavljaju prvo razmatranje koje ćemo nastaviti u budućim izdanjima. To je također samo jedna strana medalje, a drugu ćemo predstaviti u drugom dijelu ovog izdanja.

Siromaštvo i socijalna isključenost su posljedice disfunkcije tri izvora socijalne skrbi (tržišta rada, obitelji i socijalne države) koja nastaje zbog transformacije društva. Stoga je općeniti zaključak da treba poduzeti sve mjere da bi ova tri izvora ponovo počela u potpunosti igrati svoje uloge. To znači da tržište rada treba ponovo početi stvarati radna mjesta – dobra radna mjesta – tako da se rad može zaista platiti, treba omogućiti obiteljima da igraju svoju ulogu solidarnih zajednica i pružiti socijalnoj državi mogućnost organiziranja socijalne skrbi za svoje građane.

To nas dovodi do prepoznavanja velike vrijednosti socijalnih i zdravstvenih usluga koje s jedne strane pružaju pomoć potrebitima, a s druge strane stvaraju nova radna mjesta.

U pogledu sprječavanja siromaštva u ranoj dobi, što je još važnije nego kasnija borba protiv siromaštva, dokazuje se važnost obrazovnih usluga. Slično tome, ustanove za brigu o djeci nisu samo sredstvo za usklađivanje posla i obitelji i davanja mogućnosti, posebno ženama, da pronađu posao, već su one i mjesto ranog obrazovanja. Pored toga, mjere za ostvarivanje prihoda i usluge poput kućne njege jednako su važne da bi se izbjeglo ili spriječilo siromaštvo u starosti.

Siromaštvo je višedimenzionalno, zato ne postoji jedno rješenje za sve, već se trebaju riješiti pitanja u svim njegovim dimenzijama. Kada je riječ o devetoj dimenziji (psihološkoj, kulturološkoj, ideološkoj, etničkoj i duhovnoj), jasno je da nam država ne može dati sve odgovore. **Zato naglašavamo da se siromaštvo tiče svakoga.**

Ovo one znači da vlade mogu prepustiti "svakome" da smanji siromaštvo. Naprotiv, one moraju prihvatiti svoju ulogu: s jedne strane postavljajući društvena pravila koja sprječavaju i bore se protiv siromaštva, a s druge strane izgrađujući sposobnosti ljudi. Promjena stanja zajedno s ljudima, a ne bez njih ili čak protiv njih, vodi društvo prema naprijed.

Gledajući tako, solidarnost treba naročito naglašavati društvenu prirodu ljudi, kao i jednako dostojanstvo i prava svih nas. Ovdje solidarnost premašuje subjektivni osjećaj suosjećanja ili sažaljenja nad siromašnima, već prelazi u obavezu unutar zajednice koja ostvaruje jedinstvo na putu prema općem dobru. Svi mi idemo *sa* i imamo obavezu prema siromašnima i susrećemo se s njima. Zahvaljujući ovom susretu stječemo širu svijest o društvenoj stvarnosti i osjećamo međusobno prepoznavanje među ljudima. Zahvaljujući takvoj vezi, ovaj čin spoznaje možemo pretvoriti u čin "prepoznavanja" te osobe, odnosno biti "zahvalni" toj osobi.

Moramo imati sveobuhvatni pregled društvene stvarnosti koja proizlazi iz ljudskog iskustva. Ovo iskustvo traži socijalno razmišljanje koje se može iskreno i radikalno suočiti s ozbiljnim problemima od kojih pati čovječanstvo. Ta istinska socijalna misao mora nadići društvenu znanost i tehnološki model. Takav zadatak zahtijeva bliskost (susret) sa situacijom siromaha i naporan intelektualni rad. Ne smijemo napustiti znanstvenu misao već ići iznad nje, najviše zato što upoznavanje stvarnosti znači početak sudjelovanja u njoj.

Ova nas obaveza dovodi do novog načina razmišljanja koji nam otkriva perspektivu siromaha i ljudi isključenih iz društva. U tom smislu je neophodno da oni sami progovore i da ih mi čujemo. Činjenica da nam je znanje ograničeno i nedovoljno potiče nas da pažljivo slušamo priče o njihovim životima. Štoviše, naša analiza mora biti dovršena i preobražena njihovim riječima, iskustvima njihove borbe i oslobođenja, patnje i sreće. Zapravo, opis tog pogleda glavni je cilj drugog dijela ovog dokumenta.

U pojmu *dobrobiti* u osnovi naše vizije socijalne skrbi leži spoj između pojedinca i društva, spoj koji im daje smisao i čini ih međusobno ovisnima, jer u ovom globaliziranom svijetu nitko ne može uspjeti sam niti biti odgovoran samo za sebe. Svi smo odgovorni jedni za druge, prema tome je i siromaštvo problem svih nas i stanje koje, u očima Caritasa, postaje preferirani pogled na društvo.

Trebamo usvojiti viziju društvene stvarnosti koja potiče od siromašnih i sa siromašnima. Da bismo razvili ovu pretpostavku, trebamo artikulirati način razmišljanja koji nam daje drukčiji pogled na prošlost s jedne strane i zajedničku budućnost s druge. Dok prvi možemo nazvati *sjećanje* – jer predstavlja prošlost viđenu očima običnih ljudi koji su stvarali povijest; naše sjećanje treba biti i sjećanje na siromašne i isključene iz društva, preoblikovano

u njihove patnje i iskustva – ovo drugo možemo nazvati *utopijom* i shvatiti ga kao nov, konkretan način na koji možemo gledati na našu zajedničku budućnost punu nade, sudjelovanja i podijeljene odgovornosti. Mi kao Caritas prihvaćamo viziju društvene stvarnosti i siromaštva unutar nje, zbog koje društvene veze i zajednica ne mogu biti apstrakcija. Zato se u našoj viziji rekonstrukcija *sjećanja* i *utopije* može provesti jedino unutar zajednice. Društveno sudjelovanje zato postaje važan instrument u borbi protiv siromaštva. Moramo obogatiti naša razmišljanja kroz "građanski dijalog", društvene veze, odnose i osnaživanje, posebno siromašnih i potlačenih. Osnaživanje siromašnih prvi je korak na putu uključivanja u društvo. Najbolji način za sprječavanje siromaštva i najbolji način za borbu protiv njega jest sudjelovanje u društvu.

Završni sažetak

Siromaštvo je skandal. Svako ljudsko biće ima pravo na dostatna sredstva za pristojan život. Prema tome, u slučaju bolesti, onesposobljenosti, starosti, nezaposlenosti, udovištva i bilo koje druge situacije u kojoj su joj uskraćena prava, svaka osoba ima pravo da bude zbrinuta.

Definirajući siromaštvo kao nedostatak blagostanja, Caritas analizira socijalnu skrb kao dio dobrobiti svih građana. Socijalna skrb ima tri glavna izvora: i) plaćeno proizvodno zapošljavanje na tržištu rada; ii) solidarnost unutar obitelji i primarnih mreža i iii) podrška koju pruža socijalna država.

Društva se neprestano transformiraju uzrokujući promjene na razini socijalne zaštite u raznim zemljama. S obzirom na siromaštvo i isključenost iz društva, vrlo su važna tri glavna aspekta transformacije društva: ekonomska, socijalna i demografska transformacija.

Siromaštvo i socijalna isključenost posljedice su disfunkcije tri izvora socijalne skrbi (tržište rada, obitelj i socijalna država) koja nastaje zbog transformacije društva. **Zato treba omogućiti da ova tri resursa ponovo počnu u potpunosti igrati svoje uloge.**

Siromaštvo je višedimenzionalno. Caritas zna da siromašni nisu samo žrtve, već sudionici. Caritas vjeruje u dostojanstvo svake osobe. I perspektiva siromašnih, kao i *preferencijalna mogućnost za siromašne* vodi nas opisu stvarnosti putem humanističkih znanosti i odlučnom odbacivanju takve stvarnosti.

Za Caritas **siromaštvo nije nedostatak financijskih izvora.** Mi uzimamo u obzir osam dimenzija: financijske izvore, zdravstvenu dobrobit, smještaj, razinu obrazovanja, uključivanje u radnu sredinu, uključivanje u društvo, integriranje u pogledu zakona o prebivalištu i primarnu obitelj. Priznajemo važnost drugih dimenzija, kao što su psihološka, kulturološka, ideološka, etnička i duhovna.

Faze uobičajenog biografskog razvoja jesu: obitelj, škola, izučavanje za posao, posao, zasnivanje obitelji i mirovina. Sve su ove faze izložene riziku od siromaštva.

Danas su socijalne politike još uvijek usmjerene na pomaganje siromašnima. Međutim, ovakav pristup nije dovoljan. Podrška se mora usredotočiti na rane faze života i na prijelaze iz jedne faze u drugu. Treba spriječiti da se spirala siromaštva uopće pokrene.

Za to je potrebna socijalna politika usmjerena na ulaganje koja se brine o siromašnim obiteljima u ranoj fazi, olakšava pristup ustanovama koje se brinu o djeci i školama te pruža podršku u početku života za kasnije životne prijelaze. Takvom politikom može se izbjeći "međugeneracijski prijenos" siromaštva: **najbolji način za borbu protiv siromaštva jest njegovo sprječavanje.**

Naglašavamo da se siromaštvo tiče svakoga. Međutim, vlade država moraju prihvatiti svoju ulogu. Da bismo promijenili stanje, trebamo usvojiti viziju društvene stvarnosti koja potiče od siromašnih i sa siromašnima. Osnaživanje siromašnih prvi je korak na putu uključivanja u društvo. **Najbolji način za sprječavanje siromaštva i najbolji način za borbu protiv njega jest sudjelovanje u društvu.**

*Otvorite oči,
gledajte i slušajte,
učite i djelujte.*

→ Pogledajte Dio B: Empirijski Pristup